

قدرت و رانت جویی سیاسی

◆ خلیل الله سردارآبادی

اشاره:

فصلنامه فرهنگ اندیشه که توسط موسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی انتشار می‌یابد در شماره پاییز سال ۱۳۸۳ به بررسی رانت و فساد در جوامع مختلف پرداخته است.

آنچه در زیر می‌آید بخشی از مقاله‌ی ساز و کار و ویژگی‌های رانت جویی سیاسی در ایران به قلم خلیل الله سردارآبادی دانشجوی دکتری علوم سیاسی دانشگاه تربیت مدرس است که شامل دو بخش رانت و رانت جویی و ساخت قدرت سیاسی و رانت جویی سیاسی در ایران می‌شود. ولی در این شماره اقدام به چاپ بخش نخست آن کرده‌ایم. که عمدتاً شامل تعاریفی در این رابطه می‌شود.

الف: رانت

معنی لغوی واژه رانت کرایه و اجاره گرفتن از چیزی است. رانت از واژگان رایج در ادبیات اقتصادی است. آدام اسمیت و دیوید ریکاردو اولین اقتصاددانانی هستند که در ارتباط با رانت بحث کرده‌اند. ریکاردو، معادن و زمین را منبع رانت برای مالکان آن می‌دانست. هر دو اندیشمند اقتصادی، رانت را درآمد و عوامل حاصل از طبیعت و زمین می‌دانستند نه در آمد ناشی از کار و فعالیت اقتصادی که بدون تلاش حاصل می‌شود.

آدام اسمیت بین رانت و مزد و سود تفاوت قائل می‌شد. وی مزد و سود را نتیجه فعالیت و تلاش اقتصادی و تولیدی و رانت را نقطه مقابل آن می‌دانست. از سوی دیگر معتقد بود که دستمزدها و سودهای کم و زیاد منجر به کاهش یا افزایش قیمت کالا می‌شود ولی رانت عامل افزایش یا کاهش کالاها نیست، بلکه نتیجه آن است.

بنابر این واژه رانت در ادبیات اقتصادی بیشتر با معادن و زمین پیوند خورده و یک مفهوم مهم برای فهم استفاده کارآمد و بهینه از زمین و منابع طبیعی است. رانت واژه‌ای است که همه اقتصاددانان در تعریف آن اتفاق نظر دارند. رانت عبارت است از:

میزان سود حاصل از هر واحد زمین یا منابع طبیعی و معادن پس از کسر هزینه‌های تولید. طبیعی است که هر چه میزان بهره‌وری و حاصلخیزی زمین و نیز بهره‌وری معادن بیشتر باشد، میزان رانت و عواید حاصل از آن نیز بیشتر خواهد شد. از سوی دیگر میزان نزدیکی معادن و زمین به بازار فروش و جاده‌های ارتباطی نیز در افزایش رانت حاصل از آن موثر است.

ب: رانت جویی

نخستین بار گوردن تالوک بدون استفاده از واژه رانت جویی در ارتباط با رانت جویی سخن گفته است. همچنین برای نخستین بار کروگر در سال ۱۹۷۴ در مقاله‌ی اقتصاد

سیاسی جامعه رانت‌جو واژه رانت جویی را به کار برد. واژه رانت جویی را می‌توان چنین تعریف کرد:

وضعیتی که در آن شخص یا گروهی منتفذ در جامعه درصدد تحصیل سود ویژه (و امتیازات اقتصادی) به بهای تمام شدن هزینه آن به حساب افراد جامعه باشند، چنین رفتاری رانت جویی نامیده می‌شود. واژه دیگری که لازم است به آن اشاره و تعریف شود، هزینه‌های رانت جویی است هر هزینه‌ای که در رقابت و تلاش برای تحصیل انحصار و امتیازات اقتصادی یا حفظ آن صرف شود.

واضح و روشن است که انواع و میزان هزینه‌ها بسته به نوع انحصار و امتیاز تغییرپذیر خواهد بود. انحصارات و امتیازات کلان اقتصادی هزینه‌های بالایی را می‌طلبد. از جمله هزینه‌های رانت جویی، هزینه‌های لابی‌گری، انتخاب کاندیدای خاص، هزینه‌های اداری، رشوه و غیره هستند. واژه رانت جویی و سودجویی را نباید یکسان تلقی کرد.

سودجویی در بازار و وضعیت رقابتی حاصل می‌شود، ولی رانت جویی در وضعیت اقتصادی غیربازاری و غیر رقابتی شکل می‌گیرد.

پ: رانت جویی سیاسی

هر دو واژه رانت سیاسی و رانت جویی سیاسی به حوزه‌ی ادبیات اقتصاد سیاسی متعلق است. اقتصاد سیاسی شاخه‌ای از علم اقتصاد است که به مطالعه ارتباط میان سیاست و اقتصاد و تاثیرات متقابلی که سیاست و اقتصاد بر یکدیگر می‌گذارند، می‌پردازد.

اقتصاد سیاسی میان رشته‌ای است به این معنی که اقتصاد و سیاست به عنوان دو پدیده جدا از هم در نظر گرفته نمی‌شود تاثیر تصمیمات سیاسی بر نحوه‌ی تخصیص و توزیع منابع اقتصادی و بالعکس، تاثیر ملاحظاتی اقتصادی بر تصمیم‌گیری‌ها، سیاست خارجی و غیره در این حوزه بررسی می‌شود. نگارنده رانت‌جویی سیاسی را چنین تعریف می‌کند: تلاش و رفتار فرد یا گروه خاصی برای کسب امتیازات و انحصارات اقتصادی یا حفظ آن به وسیله ساز و کارها و اعمال نفوذ سیاسی.

نکته‌ای که در خور توجه است، آنست که نباید رانت سیاسی را با پست‌های سیاسی یکسان دانست و نیز نباید رانت سیاسی را تلاشی برای تحصیل پست سیاسی تلقی کرد. واژه سیاسی صرفاً بیانگر شگردهای سیاسی برای کسب رانت و امتیازات اقتصادی است و به طور مسلم رانت به حوزه علم اقتصاد متعلق است.

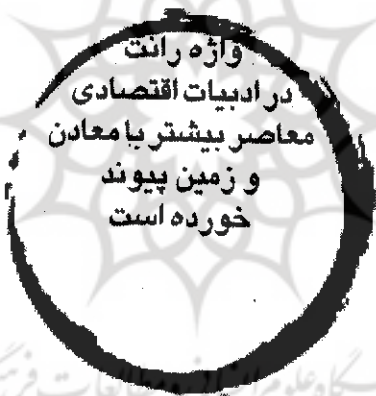
ساخت قدرت سیاسی و رانت‌جویی سیاسی

بی‌تردید رانت‌جویی سیاسی با ماهیت نظام سیاسی، کارگزاران، فرهنگ جامعه، روابط اجتماعی و روابط قدرت پیوستگی نزدیکی دارد. برخی نظام‌های سیاسی بستر مناسبی برای رانت‌جویی و فساد فراهم می‌کنند. البته باید اعتراف کرد که در تمام کشورها، رانت‌جویی کم و بیش وجود دارد اما هر جا سازوکار بازار، رقابتی و غیرانحصاری باشد، زمینه برای رانت‌جویی سیاسی کمتر خواهد بود. نگارنده منکر وجود رانت‌جویی سیاسی در کشورهای صنعتی نیست ولی بر این عقیده است که در کشورهای صنعتی سازوکار بازار رقابتی از گسترش رانت‌جویی سیاسی - به شدت وحشتی که در کشورهای توسعه نیافته و در حال توسعه است - جلوگیری می‌کند.

در نظام‌های سیاسی سنتی، استبداد حکومتی یا تمرکزگرایی سیاسی به تمرکزگرایی اقتصادی بیشتر انجامیده است. ضعف و ناامنی مالکیت، استبداد حکومتی و وجود انحصارات فزاینده حکومتی در عرصه‌های اقتصادی منجر به ضعف تاریخی نیروهای اجتماعی، تمرکز سیاسی یا استبداد فزاینده حکومتی را به دنبال خواهد داشت. در نظام‌های سیاسی سنتی، بیش از آن که نیروهای اجتماعی، فرصت رقابت سیاسی و اقتصادی داشته باشند، اشخاص متنفذ هستند که با شگردهای سیاسی به رانت‌های اقتصادی دست می‌یابند. حکام مستبد که فاقد پایگاه مردمی و مشروعیتی هستند، برای تثبیت حکومت خود، ناگزیر هستند که رانت‌ها و امتیازها و پاداش‌های اقتصادی را به اشخاص متنفذی واگذار کنند تا آنها برای جذب پشتیبانی مردم از نظام سیاسی تلاش نمایند.

از مصادیق بارز نظام‌های سیاسی سنتی، حکومت‌های پدرشاهی (پاتریمونیل) هستند. در این نوع ساخت حکومت، زمینه‌های زیادی برای رانت‌جویی سیاسی وجود داشته است. ویژگی‌های عمومی و سیاسی حکومت‌های پاتریمونیل یا سلطانی عبارتند از: شخصی بودن قدرت سیاسی، غیررسمی بودن سیاست (حلقه محدود و بسته تصمیم‌گیری)، استبداد و انسداد سیاسی، تفرقه سیاسی بین اشخاص و نیز نیروهای اجتماعی و فساد اداری و سیاسی وسیع و گسترده. در نظام‌های سلطانی، مناصب سیاسی جایی ندارد، بلکه شخص حاکم، بازیگر یکه‌تاز است. به جای روابط رسمی و اداری، روابط وفادارانه و خویشاوندی مسلط است و وابستگی‌های شخصی، شبکه اصلی ارتباطات حکومتی را مشخص می‌سازد و مرز میان منافع عمومی و خصوصی مهم است.

حکومت‌های اقتدارگرایی بروکراتیک و نظامی نیز از مصادیق نظام‌های سیاسی هستند که با حکومت‌های سلطانی، ویژگی‌های مشترک زیادی دارند. در این نوع حکومت‌ها نیز، شبکه‌های غیررسمی مبتنی بر

فساد، زمینه مناسبی برای رانت‌جویی سیاسی فراهم می‌کنند. در این نوع نظام سیاسی دیوان‌سالاران، کارمندان عالی‌رتبه و نظامیان به رانت‌ها یا امتیازات کلان اقتصادی می‌رسند.

از ویژگی‌های بارز نظام‌های سیاسی سنتی که بستر مناسبی برای رانت‌جویی سیاسی فراهم می‌کند کلاینتالیسم یا حامی‌پروری است. توضیح کلاینتالیسم عبارت از مطالعه فساد و قانون شکنی است. کلاینتالیسم نوعی رابطه ساختاری بین حامی و کارگزار است. بر این اساس نوعی رابطه پاداش و پشتیبانی سیاسی بین حامی و پیرو شکل می‌گیرد. حامی یا فرادست، امنیت و امتیازاتی را برای کارگزاران و پیروها فراهم می‌کند و در مقابل کارگزاران نیز از حامی یا پائرون پشتیبانی سیاسی به عمل می‌آورند.

در واقع کلاینتالیسم مطالعه روابط قدرت بین اشخاصی که بالاترین موقعیت و قدرت سیاسی را دارند و اشخاصی که در موقعیت پایین قرار دارند و بین آنها پیوندها و روابط شخصی و غیررسمی برقرار است. جذب رهبران حامی، قومی، نژادی، گروه‌های سیاسی و غیره با دادن پاداش‌های اقتصادی و رانت‌های سیاسی از مصادیق بارز نظام‌های سیاسی حامی‌پرور است.

نظام‌های حامی‌پرور با زیر پا گذاشتن اقتدار سیاسی و گسترش مناسبات سیاسی و اداری غیرقانونی به جای مناسبات اداری و قانونی، فساد را در جامعه گسترش می‌دهند. در این نوع نظام‌ها لابی‌گری، رشوه‌خاکی و اختلاس در جامعه فزونی می‌یابد. برخی گروه‌های سیاسی و اشخاصی که نفوذ سیاسی بیشتری بر دولت و مقامات دارند، از فرصت بیشتری برای کسب رانت‌ها برخوردار می‌گردند.

آندرسکی از اندیشمندان سیاسی و اقتصادی از واژه دزدسالاری یا نظریه دزدسالاری برای نظام‌های حامی‌پرور و استبداد استفاده می‌کند. بر اساس این نظریه، دولت دزدسالار به دولتی گفته می‌شود که بیشتر در خدمت منافع شخصی منافع گروه‌های خاصی است. آندرسکی از این نظریه برای توصیف دولت‌های فاسد در آمریکای لاتین استفاده کرده است. دولت دزدسالار تحت سیطره نخبان فاسد است.

نظام‌های حامی‌پرور چند پیش‌شرط دارند که عبارتند از:

- 1- وجود منابع مالی قابل کنترل توسط یک یا چند گروه خارج از قدرت دولت مرکزی.
- 2- کنترل کنندگان این منابع باید قانع شوند که برای حفظ آن باید از کارگزاران خود حمایت و بخشی از درآمدهای خود را به آنها اختصاص دهند.
- 3- منابع مالی منحصر در کنترل حامی باشند نه کارگزار یا پیرو.
- 4- نبود یک نظام اطلاع‌رسانی شفاف و نیز نبود فرصت‌های برابر سیاسی و اقتصادی برای همه.

به طور کلی فساد یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های نظام‌های سیاسی سنتی است که در بستر آن رانت‌جویی سیاسی تحقق پیدا می‌کند. در روابط سیاسی غایت اصلی عبارت از:

پیشبرد منافع خصوصی و فردی یا گروهی به بهای زیر پا گذاشتن مصالح و منافع

جمعی است. خطر فساد، زمانی به بیشترین حد می‌رسد که تمایز منافع عمومی و خصوصی به ندرت شناسایی شود.

با تحقق مراحل از توسعه سیاسی و شکل‌گیری جامعه مدنی فعال و نیرومند با حضور تشکیلات مدنی، سیاسی و اقتصادی قوی تا حدی می‌توان انتظار داشت، که فساد در جامعه کاهش یابد. در فرایند توسعه سیاسی، مناسبات قانونی مانع از گسترش مناسبات غیرقانونی و فساد می‌شود. لزوم پاسخگویی مسئولین، نظام اطلاع‌رسانی شفاف و کنترل و نظارت از پایین به بالا می‌تواند از فساد جلوگیری کند هر جا جامعه مدنی ضعیف باشد، رانت‌جویی سیاسی و فساد بیشتر خواهد شد.

تأثیر ساخت اقتصاد رانتی بر رانت‌جویی سیاسی ساخت اقتصادی رانتی مبتنی بر تک یا چند محصولی و بیشتر، فروش مواد خام است. ساخت اقتصاد رانتی، نوعی دولت رانتی یا تحصیل‌دار (اجاره‌دار) را به وجود می‌آورد. دولت رانتی به دولتی گفته می‌شود که قسمت عمده درآمد خود را از منابع خارجی و به شکل رانت دریافت می‌کند. منظور از منابع خارجی همان عواید حاصل از فروش مواد خام و معدنی است نه محصولات تولیدی و صنعتی.

ویژگی‌های عمده دولت‌های رانتی عبارتند از:

۱- رانت قسمت عمده درآمد دولت را تشکیل می‌دهد. هر کشوری که بیش از ۴۲ درصد از درآمدهای آن ناشی از رانت و فروش مواد خام و معدنی باشد، رانتی محسوب می‌شود.

۲- در دولت رانتی فقط درصد بسیار کمی از نیروی کار، درگیر تولید هستند و اکثریت جامعه، دریافت‌کننده یا توزیع‌کننده رانت هستند.

۳- دولت رانتی، دریافت‌کننده اصلی رانت خارجی است و نقش اساسی در هزینه عواید حاصل از رانت را ایفا می‌کند.

۴- رانت هیچ‌گونه ارتباطی با فرایندهای تولیدی و اقتصادی داخلی ندارد.

دولت‌های رانتی با تسلط و انحصاری که بر درآمدهای ناشی از رانت دارند، تا حد بسیار زیادی در تصمیم‌گیری راجع به چگونگی توزیع رانت و سرمایه‌گذاری، آزادی عمل دارند. دولت‌های رانتی بیشتر ماهیت فاسدی دارند زیرا رانت‌ها و منابع حاصل از آن را در جهت منافع همگانی و خدمات عمومی کمتر مورد استفاده قرار می‌دهند، در بیشتر این کشورها شبکه‌های ارتباطی خانوادگی، قبیله‌ای و نفوذ سیاسی به گسترش فساد دامن می‌زنند نخبگان حاکم برای تثبیت حکومت پاره‌ای از افراد و گروه‌های منتفع را با توزیع رانت‌ها،

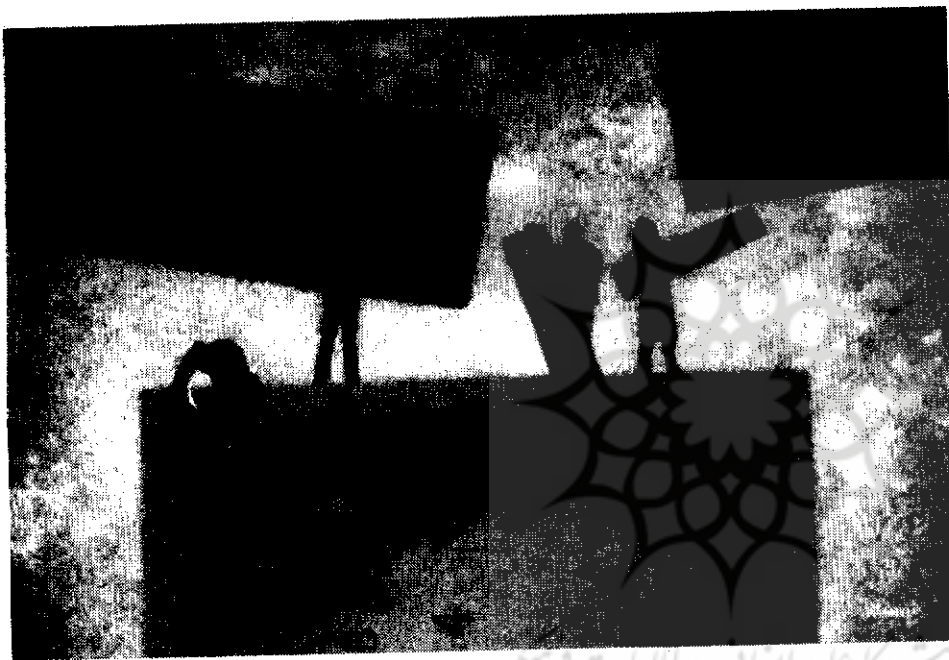
دادن وام‌های طولانی مدت و کم بهره، بستن قراردادهای مختلف و پاداش‌های دیگر به خدمت می‌گیرند. البته دولت‌های رانتی به مشروعیت مردمی نیاز دارند و برای کسب و حفظ مشروعیت بخشی از درآمدهای نفتی را در جهت آرایه خدمات اجتماعی به مردم صرف می‌کنند.

به طور کلی دولت‌های رانتی برای تثبیت حکومت خود نوعی حامی پروری را ایجاد می‌کنند و با توزیع رانت‌ها بین اشخاص منتفع و گروه‌های خاص، روحیه رانتی را بر کشور حاکم می‌کنند منظور آنست که با غلبه روحیه رانتی، رقابت برای رانت و

مهم‌ترین سازوکارهای سیاسی در کسب رانت‌های سیاسی اشاره می‌شود. بدیهی است که این سازوکارها در جهت اثبات فرض اصلی این مقاله مبنی بر این است که در کشورهای توسعه نیافته و در حال توسعه، نفوذ و قدرت سیاسی به ثروت می‌انجامد.

الف: نفوذ سیاسی

نفوذ سیاسی، مهم‌ترین سازوکاری است که منجر به کسب رانت‌های سیاسی می‌شود. نفوذ، نوعی رخنه در نظام سیاسی و اداری به منظور نیل به اهداف شخصی است. رابرت دال، نفوذ را نوعی رابطه بین افراد منتفع، گروه‌ها، نهادها و مدیران می‌داند. وی نفوذ را چنین تعریف می‌کند:

پوشاک علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نفوذ، رابطه میان بازیگران است که در آن یک بازیگر، بازیگران دیگر را وادار می‌کند به طریقی که خواست آنها نیست عمل کنند.

نفوذ سیاسی موثر به عوامل ذیل بستگی دارد:

- ۱- موقعیت سیاسی و اجتماعی فرد
- ۲- مهارت سیاسی فرد برای اعمال نفوذ
- ۳- داشتن منابع سیاسی (نزدیکی و خویشاوندی با دارندگان قدرت سیاسی)
- ۴- استفاده موثر از منابع سیاسی برای دستیابی به خواست خود.

بدون نفوذ سیاسی، نمی‌توان به رانت‌های سیاسی رسید. هر چه میزان نفوذ سیاسی و مهارت سیاسی و نزدیکی فرد به مراکز قدرت بیشتر باشد، از تنوع ثروت و رانت‌های سیاسی بیشتری برخوردار خواهد شد. نفوذ سیاسی و داشتن پیوند خانوادگی و دوستی با مراکز

درآمدهای بدون زحمت، از فعالیت تولیدی و اقتصادی سبقت می‌گیرد و مصرف‌گرایی و تجارت پیشگی بر تولیدگری غلبه می‌یابد.

سازوکارهای رانت‌جویی سیاسی

رانت‌هایی که با سازوکارهای سیاسی دریافت می‌شوند، متنوع هستند که برخی از مهم‌ترین آنها عبارتند از: صدور پروانه یا لایسنس، امتیاز انحصاری در واردات یا صادرات کالاها و محصولات، امتیاز انحصاری تولید کالای خاص، امتیاز تأسیس کارخانه، اعتبارات، وام‌ها و غیره. گفته شد رانت‌جویی سیاسی عبارت است از تلاش‌های افراد و گروه‌ها برای کسب انحصارات و امتیازات اقتصادی یا حفظ آن با سازوکارها و نفوذ سیاسی. حال در این قسمت به برخی از

قدرت مهم‌ترین شرط تحصیل رانت‌های سیاسی است. هر چه میزان شفافیت در نظام اقتصادی کمتر باشد، کسب انحصارات و امتیازات از کانال نفوذ سیاسی بیشتر خواهد شد.

ب: لابی‌گری

لابی‌گری اشاره به لابی‌ها یا افرادی است که در راهرو یا ورودی پارلمان‌ها قدم می‌زنند و سعی می‌کنند نمایندگان پارلمان را برای تحقق منافع گروه خاصی ترغیب نمایند. لابی‌گری سازوکار عمده گروه‌های ذی‌نفوذ و فشار در غرب برای پیگیری خواست‌ها و منافع سازمان‌ها و سندیکاها، صنعتی و غیره است که این گروه‌ها برای آنها فعالیت می‌کنند. لابی‌گری گرچه در غرب شکل گرفت ولی در حال حاضر در بیشتر کشورها، به عنوان سازوکار رانت‌جویی استفاده می‌شود.

در سال‌های اخیر بسیاری از محافل علمی، اظهار عقیده کرده‌اند که سیاست‌های مقرراتی و قوانین، بیشتر نوعی فریب افکار عمومی توسط گروه‌های ذی‌نفوذ در جهت رانت‌جویی و کسب امتیازات بوده است تا ملاحظات منافع عمومی بسیاری از شرکت‌ها لابی‌ها را برای انتقال ثروت آسان‌تر تشخیص داده‌اند تا رقابت برای ثروت در بازار آزاد.

شواهد فراوانی در ادبیات اقتصادی موجود است که زمانی پرچم منابع عمومی برای پشتیبانی از مقررات برافراشته می‌شود، همیشه در پس آن منافع خصوصی نهفته است.

پ: کمک‌های انتخاباتی

از دیگر سازوکارهای موثر و ملموس در رانت‌جویی سیاسی، فراهم کردن هزینه‌های انتخاباتی کاندیدا یا کاندیداهای خاص و نیز پشتیبانی معنوی و سیاسی از آنها است چه در انتخابات فرمانداری، شهرداری و مهم‌تر از آنها نمایندگی مجلس رانت‌جویان در جهت انتخاب شدن کاندیدی خاص یا جوسازی‌های مختلف می‌توانند فرایند رای‌گیری را به نفع کاندیدی مد نظر تغییر دهند. با پیروزی کاندیداهای مدنظر، رانت‌جویان به وسیله آنها به امتیازات اقتصادی مانند تاسیس کارخانجات، وام‌های طولانی مدت و غیره دست پیدا خواهند کرد.

ت: شرط‌بندی

سازوکار دیگر در فعالیت‌های رانت‌جویی، خرید بلیط‌های لاتاری (بخت‌آزمایی) و شرط‌بندی است. شرکت‌های صنعتی، اتحادیه‌های کارگری، گروه‌های فشار و ذی‌نفوذ با خریدن بلیط‌های لاتاری و برنده شدن

در آن به سود و رانت‌های اقتصادی دست می‌یابند.
ث: به انحصار در آوردن بازار
سازوکار دیگر رانت‌جویی سیاسی عبارت از تشکیل‌های کارتل‌ها، تراست‌ها و به انحصار در آوردن بازار است. این تشکیلات اقتصادی، بازار را از حالت رقابتی خارج و به شکل غیررقابتی و انحصاری در می‌آورند.

ج: نفوذ در بازار بورس

سازوکار موثر و ملموس دیگر در رانت‌جویی سیاسی عبارت است از: نفوذ در بازار بورس بر اساس داشتن رابطه دوستانه یا خویشاوندی با مقامات که در بیشتر موارد به امتیازات اقتصادی و خرید سهام به بهای ارزان و فروش آن در آینده با بیشترین قیمت منجر می‌شود. این مساله به نبود اطلاع‌رسانی و شفافیت در بازار بورس سهام بر می‌گردد. اشخاص متنفع و سرمایه‌داران با دسترسی نزدیک به اطلاعات، از آخرین فرصت‌های اقتصادی و قیمت‌ها اطلاع پیدا می‌کنند و به ثروت‌های کلانی دست پیدا می‌کنند.

ج: شرکت در مزایده کامل

سازوکار دیگر در رانت‌جویی عبارت از شرکت در مزایده کامل یا پیشنهاد بالاترین رقم برای خرید امتیاز خاصی است. بدیهی است پیروزی در مزایده به تلاش و سرمایه زیاد نیازمند است.

موسسه مطبوعاتی نشر آوران
NASHRAVARAN JOURNALISTIC INSTITUTE

پهنلار در خدمات رسانه‌ای تهیه و توزیع کتاب و مطبوعات خارجی در ایران

- توزیع نشریات معتبر بین‌المللی
- اشتراک مجلات عمومی و تخصصی از کشورهای مختلف
- تهیه کتاب‌های ناشران جهانی به زبان‌های مختلف
- تهیه CD، نرم‌افزار و بانک‌های اطلاعاتی اختصاصی اریجینال
- تهیه محصولات آموزشی و کمک آموزشی
- نامین و تجهیز کتابهای تخصصی و پژوهشی
- نامین نیاز کتابخانه‌ها و کتابفروشی‌های فارسی زبان خارج از کشور

DISTRIPRESS عضو رسمی

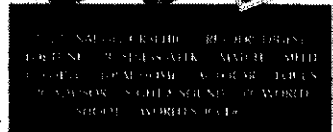
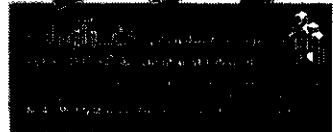
انجمن توسعه توزیع بین‌المللی مطبوعات

نماینده انحصاری هفته‌نامه TIME

نماینده انحصاری هفته‌نامه Newsweek

نماینده انحصاری هفته‌نامه The Economist

نماینده انحصاری هفته‌نامه NATIONAL GEOGRAPHIC

آدرس: خیابان ولیعصر - بالاتر از سه راه پهلوی - خیابان شهید اکبری (مستوفی سابق) - پلاک ۴۶ - موسسه مطبوعاتی نشر آوران
تلفن: ۸۸۷۳۳۲۲۸-۹ فکس: ۸۸۷۱۴۵۱۴